

Финансијска едукација и препоруке намењене финансијским институцијама

Радован Јелашић – гувернер

Мира Ерић-Јовић – вицегувернер

Београд, 12. септембар 2008.

Србија већ одавно није имала шансу као што је има данас – не би било одговорно и ову пропустити!

Уз мало “среће” – добијање зеленог светла од шефова дипломатије ЕУ 15. септембра за активирање привременог трговинског споразума са ЕУ –

Србија би у кратком временском периоду могла значајно да побољша свој кредитни рејтинг!!!

Склапање новог аранжмана са ММФ-ом – основни предуслов одговорна фискална политика!

- Знатно повољнији услови за инфраструктурне пројекте;
- Нижа референтна каматна стопа, јефтинији кредити;
- Нижа инфлација и тиме веће реално повећање зарада, пензија...
- Већи обим страних директних инвестиција;
- Могућност спровођења скоро свих предизборних обећања ако не 2010. онда најкасније од 2011. године: а) веће зараде/пензије, и то реално, б) смањење пореза и доприноса, в) више инфраструктурних пројеката, г) додатне субвенције пољопривреди, станоградњи, веће накнаде трудницама и незапосленима...

... а следећи, регуларни парламентарни и локални избори су тек у 2012. години!!!

Агенда

- Финансијска едукација
- Препоруке
- Наредне активности и изазови

Народна банка своју улогу обавља и “милом” и “силом”

Финансијска едукација корисника финансијских услуга кључни је предуслов за већу ефикасност финансијског сектора...

НБС је већ и до сада предузела значајне активности у финансијској едукацији:

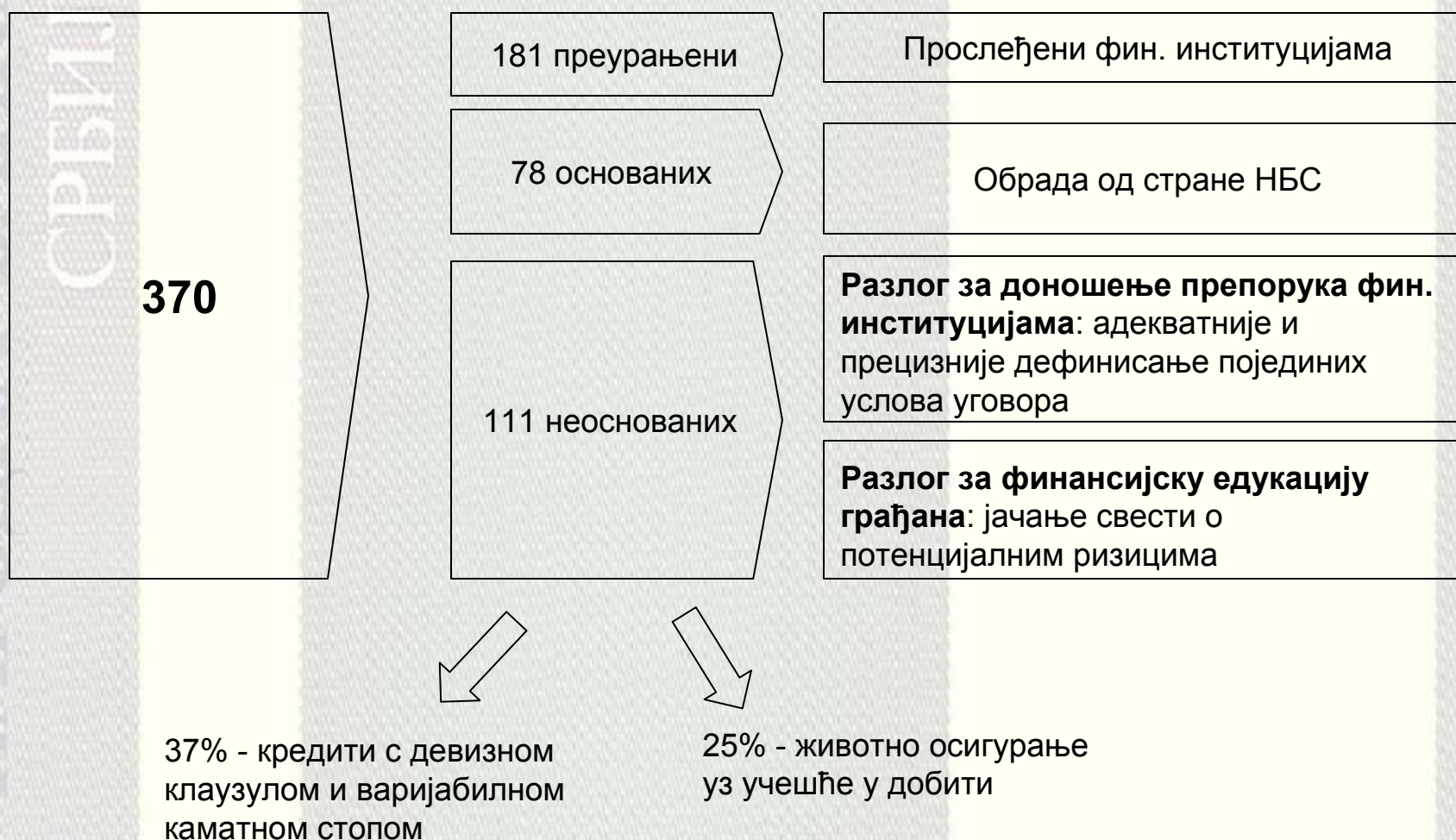
- Кол центар – 26.570 позива у 2007. и 13.780 у првој половини 2008. године;
- Формирање посебног организационог дела унутар НБС – Центра за заштиту корисника финансијских услуга;
- Публиковање пет брошура и 21 лифлета (Варијабилна каматна стопа, О чему треба да водите рачуна приликом задуживања, Стамбени кредити, Животна осигурања, Ваша прва приватна пензија...), од чега је до сада девет штампано у 1.860.000 примерака и дистрибуирано преко дневне штампе и финансијских институција;
- Предавање за младе (музеј НБС су посетила 1.802 ученика из Србије, презентације на тему штедње су обухватиле 2.230 ученика у првој половини 2008);
- Израда едукативних материјала (стрипови, друштвене игре...)
- Музеј НБС (12.144 посетиоца у 2007), Караван штедње, промовисање динарске штедње преко посебног сајта “Штедњом победи”;
- Бројне презентације, обраћања, указивања...

...али снаћи се у свету финансијских услуга данас постаје све теже свуда, па и у Србији

- Недовољно познавање и разумевање постојећих финансијских производа у свету и код нас;
- Понуда нових и сложенијих финансијских производа на тржишту с много већим ризицима;
- Истраживање ОЕЦД-а о финансијској писмености у развијеним земљама показало је – да 71% испитаника у Јапану не зна ништа о инвестирању у обвезнице, да 67% испитаника у Аустралији не разуме концепт каматне стопе, да свака десета породица у САД доживи “лични банкрот” користећи кредитне картице...
- У Србији:
 - 24% испитаника нема отворен рачун у банци;
 - 48% корисника кредита не зна шта је девизна клаузула;
 - 58% корисника кредита не зна које су последице везивања кредита девизном клаузулом за различите валуте (CHF, EUR, USD).

Постоји потреба да НБС интензивно ради на обе стране (понуда + тражња) финансијског посредовања

Третман приговора примљених у НБС у периоду јануар - јун 2008. године

Препоруке

Циљ доношења

- Промовисање и развој добре пословне праксе
- Фер однос према клијентима
- Подстицање здраве конкуренције на финансијском тржишту
- Јачање транспарентности пословања финансијских институција
- Јачање поверења јавности у финансијске институције

Коме одговарају?

- Јавности, клијентима
- Добрим ФИ
- Регулатору
- Економији у целини

И зашто?

- могућност доношења адекватних одлука на бази потпуних информација о питањима из препорука
- равнотежа у правима и обавезама уговорних страна (ФИ није “јача” уговорна страна)
- јачање поверења клијената, репутације и сопствене позиције на тржишту
- унапређење добре пословне праксе, транспарентности и поверења, развој сектора

Разлози за доношење Препорука

БАН 001/08 варијабилна каматна стопа (референтна стопа и/или маржа)	Непрецизно утврђивање референтне каматне стопе и/или марже, учесталости и рокова у којима ће се мењати каматна стопа и/или маржа, клијенту се не омогућује рок да пронађе алтернативу
БАН 002/08 варијабилна каматна стопа (пословна политика)	Ненавођење околности и разлога који ће довести до промене каматне стопе (убичајено образложење - “због измењених околности” - неадекватно), клијенту се не омогућује рок за алтернативно поступање, неравноправан третман клијента, нетранспарентност
БАН 003/08 валутна клаузула	Недефинисање курса који се примењује при обрачуну висине одобреног кредита и висине ануитета за отплату, навођење ануитета у административним забранама у динарима у фиксном износу, а не у валути (делимична отплата)
ОСИ 001/08 животно осигурање с учешћем у добити	непрецизно уговарање дела добити који припада осигураницима, да ли је тај део лимитиран, ко и када одлучује о висини добити која припада осигураницима, како и када се она приписује осигураницима

Препоруке – наставак

Не обавезују ФИ да их примењују, међутим:

- Пожељна примена (утицај на позиционирање ФИ на тржишту, сигнал клијентима да је уговор коректан = поверење клијената)
- Примена препорука = спремност ФИ да прихвати клијента као равноправног партнера у уговорном односу

У случају примене:

- Обавезна примена у целости, не у деловима (није дозвољено позивати се на препоруку уколико у примени буде измењена њена суштина и порука)
- На првој страни уговора (у горњем десном углу) наводи се пун назив и број препоруке у складу с којом је састављен уговор и члан уговора који је у вези с наведеном препоруком
- Позивање на број препоруке НБС у уговору - клијентима индикатор добре праксе

НАПОМЕНА:

Примена препоруке – не значи да је уговор финансијски повољнији

Примена препоруке – значи да уговор садржи јасне одредбе о питањима на која се односи препорука

У финансијској едукацији Србија иде у корак са светом!

Свет

- ОЕЦД – на основу резултата истраживања објавила:
 - Препоруке о принципима и стандардима добре праксе у вези с финансијским образовањем уопште (2005) и у вези са осигурањем (2008) и приватним пензијама (2008)

ЦИЉ:

- Подстицање земаља чланица ОЕЦД-а, а и оних које то нису, на финансијску едукацију
- Подстицање ФИ на финансијску едукацију клијената
- Подизање свести корисника финансијских услуга о финансијским питањима (добивање јасних и потпуних информација о фин. производима ради подизања свести о могућим ризицима и последицама избора

НБС

- 2005. отпочела са едукацијом најмлађих – ученика у основним школама (интерактивне радионице, квизови, игрице...)
- 2005. основала Кол центар
- 2006. отпочела пројекат заштите потрошача
- 2007. основала Центар за заштиту корисника финансијских услуга
- Активности усмерила у два правца:
 1. реактивно (решавање приговора, одговори на питања – Кол центар и медијација), и
 2. проактивно (информисање корисника и финансијска едукација)
- 2008. пројекат Финансијска едукација у Србији
- Нови сајт www.tvojnovac.nbs.rs намењен корисницима финансијских услуга

Активности НБС на финансијској едукацији - наставак (са освртом на важне догађаје у животу људи)

Нови водичи – објављују се од 1. октобра 2008. године:

- Полазите на факултет
- Одвајате се од родитеља и започињете нови живот
- Добили сте посао
- Оснивате породицу – потребан вам је дом
- Добили сте бебу
- Како да дођете до жељеног аутомобила
- Дочекајте спремни одлазак у пензију

Активности НБС на финансијској едукацији - наставак

Корисни алати (13 калкулатора)

Калкулатор кућног буџета

размишљајте где вам “одлази” новац – научите да управљате новцем

Кредитни калкулатор (готовински + потрошачки)

израчунајте како промена каматне стопе утиче на ваше укупно задужење и месечну рату

Калкулатор за пензије

израчунајте колико бисте новца уштедели издвајањем у добровољне пензијске фондове и у ком износу бисте месечно примапи пензију

Калкулатор за рефинансирање кредита (готовински + потрошачки)

израчунајте да ли је и када рефинансирање исплативо

Калкулатор за превремено враћање кредита

израчунајте како превремено (делимично) враћање кредита утиче на ваше обавезе према банци, износ камате и месечну рату

Калкулатор кредитне задужености

израчунајте у којој мери је ризично ваше задужење

Калкулатор за кредитне картице

израчунајте за колико месеци бисте отплатили дуг по кредитној картици уколико враћате минималан, односно већи месечни проценат под условом да сада престанете да је користите за плаћање

Калкулатор за дечју штедњу

намењен је деци – колико могу да уштеде уколико почну да штеде одређени износ, нпр. на почетку школске године до почетка распуста

Калкулатор за дечју штедњу – графички

намењен је деци – ако желе да купе нпр. бицикл, колико временски морају да штеде и у ком износу

Калкулатор за штедњу до 18. године

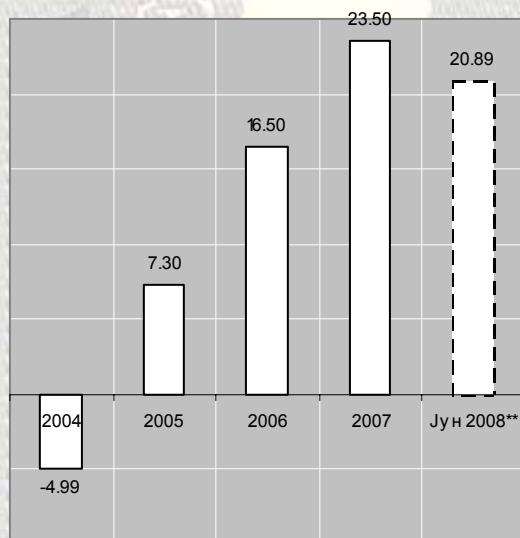
намењен је родитељима – колико могу да уштеде новца од рођења детета до 18. године уколико у одређеним износима свакодневно или месечно штеде под одређеним условима

Наредне активности и изазови

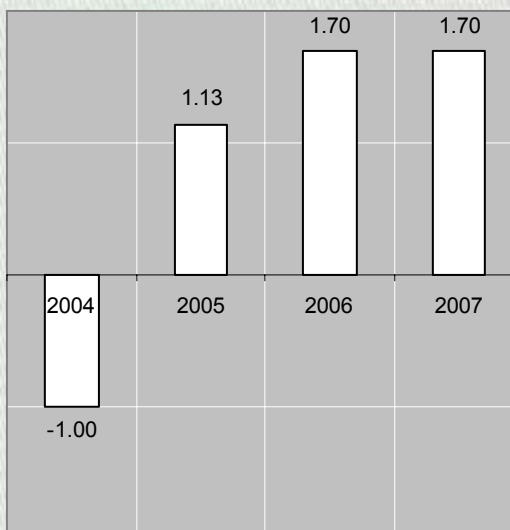
- Израда нових едукативних материјала за Интернет страницу и за дистрибуцију;
- Анкетирање медија у вези с потребама едукације;
- Едукација младих новинара;
- Организација семинара у средњим школама и на факултетима;
- Организација квизова и наградних игара у сарадњи с медијима;
- Укључивање у рад других релевантних институција (министарства, берза, професионална удружења...);
- Израда националне стратегије за финансијску едукацију;
- Отварање инфо центра у свим филијалама НБС ван Београда - Ниш, Нови Сад, Крагујевац, Ужице.

Профитабилност банкарског сектора

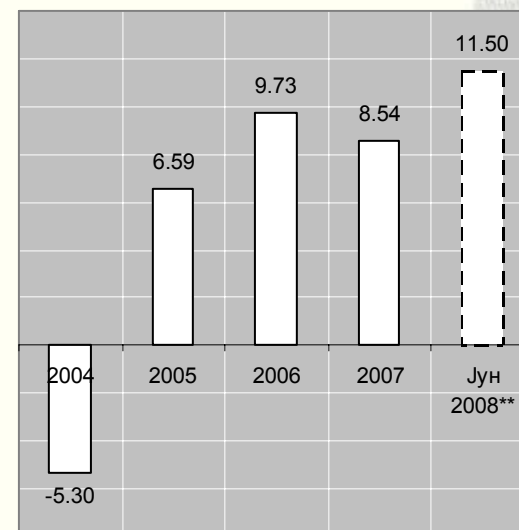
Финансијски резултат банкарског сектора Србије (РСД млрд.)*

Принос на активу банкарског сектора Србије (у %)

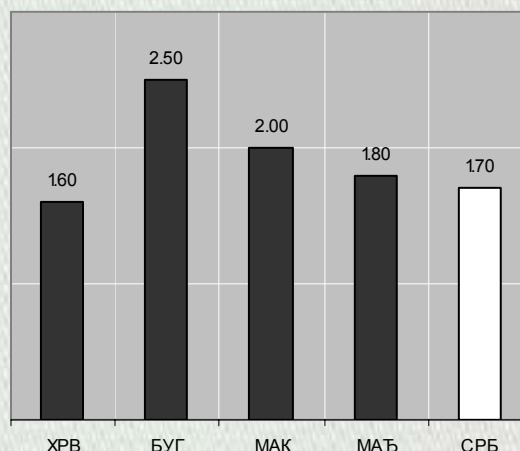
Принос на капитал банкарског сектора Србије (у %)

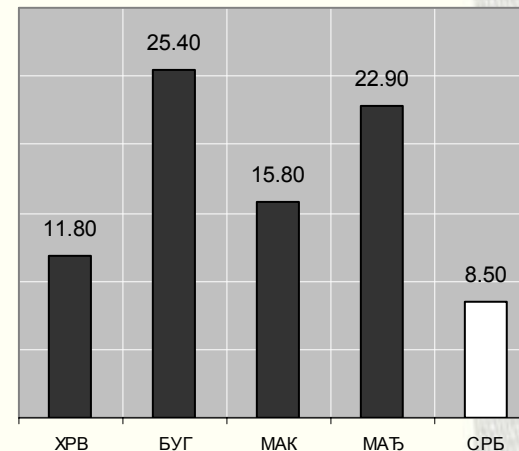
* У посматраном периоду, билансна сума банкарског сектора порасла је са 564 млрд. на 1.839 млрд. РСД - увећање за преко 3,2 пута!

** Финансијски резултат 30.06.2008. је исказан на основу привременог обрачуна и не може бити коришћен за просту апроксимацију финансијског резултата за крај 2008! У 2007. јунски финансијски резултат износио је 60% резултата на крају године, а 2006. у истом периоду банке су пословале с губитком!

Принос на активу у окружењу за 2007. (у %)

Принос на капитал у окружењу за 2007. (у %)

Уобичајна пракса кредитирања код српских банака (1/2)

- У случају избора варијабилне каматне стопе, банка ће вам обично понудити опцију везивања камате за међународне каматне стопе по којима се банке задужују међусобно, и то:

- а) код кредита индексираног у EUR:

$$\begin{array}{ccccc} \text{Каматна} & & \text{стопа} & & \text{банкарска} \\ \text{стопа} & = & \text{EURIBOR} & + & \text{маржа} \end{array}$$

- Пракса српских банака је да се користи шестомесечни EURIBOR, а да се његова вредност усклађује с кретањем на међународним тржиштима тромесечно, полугодишње или годишње;
- Банкарска маржа се углавном уговара фиксно и код стамбених кредита креће се у просеку од 1,7% до 2,5%;

Шестомесечни EURIBOR

1.1.2008 – 9.9.2008.

пример: Кредит уговорен почетком године с варијабилном каматном стопом почео би с каматом од $4,7\% + 2\% = 6,7\%$. Уколико се камата усклађује тромесечно, у септембру би, по том уговору, камата већ била $5,12\% + 2\% = 7,12\%$; колико ће та промена променити рату кредита зависи у многоме од периода на који је кредит уговорен.

Уобичајна пракса кредитирања код српских банака (2/2)

б) у случају кредита индексираног у CHF:

$$\text{Каматна стопа} = \text{Стопа CHF ЛИБОР-а} + \text{банкарска маржа}$$

- Пракса српских банака је да се као обрачунска вредност користи тромесечни LIBOR, с усклађивањем на три или шест месеци;
- Банкарска маржа се углавном уговара фиксно и код стамбених кредита се креће у просеку од 2,0% до 2,5%;

Тромесечни LIBOR на CHF

1.1.2008 – 1.9.2008.

пример: Кредит уговорен почетком године с варијабилном каматном стопом почео би с каматом од $2,65\% + 2\% = 4,65\%$.
Усклађена крајем јуна, ова камата је већ порасла на $2,79\% + 2\% = 4,79\%$;

Зашто скоро све банке хипотекарне кредите нуде с варијабилном уместо с фиксном каматном стопом?

- Отежано обезбеђење одговарајућих извора средстава (одговарајуће рочности с фиксном стопом);
- Кредити с фиксном стопом су скупљи услед високе цене финансијских инструмената који омогућавају пласирање таквих кредита (interest rate swaps);
- Порески третман swar трансакција: варијабилне – фиксне каматне стопе;
- Недовољна финансијска образованост корисника не погодује јачању тражње за производима с фиксном каматном стопом.

Прилог

- Текстови препорука

Препорука – БАН 001/08

варијабилна каматна стопа - референтна стопа и/или маржа

Текст:

Одредбе уговора о кредиту којима се предвиђа променљива каматна стопа која зависи од референтне каматне стопе и/или марже требало би да садрже следеће елементе:

- Врсту референтне каматне стопе, као и њену висину у тренутку закључења уговора (LIBOR, EURIBOR и др.);
- Висину номиналне каматне стопе с њеним елементима (референтна каматна стопа плус маржа);
- Колико често и у којим роковима ће се мењати укупна каматна стопа у односу на промену висине референтне каматне стопе;
- Колико често и у којим роковима ће се мењати укупна каматна стопа у односу на промену висине марже;
- Одредбу којом се банка обавезује да клијента обавести о висини промењене укупне каматне стопе, њеној структури и о новом плану отплате благовремено, а најкасније 15 дана пре доспећа за плаћање ануитета обрачунатог по промењеној каматној стопи;

Препорука БАН 002/08 варијабилна каматна стопа (пословна политика)

Текст:

Одредбе уговора о кредиту којима се предвиђа променљива каматна стопа која зависи од промене пословне политике банке требало би да садрже следеће елементе:

- Прецизно дефинисане околности, догађаје и разлоге који могу проузроковати промену пословне политике у делу промена каматних стопа;
- Сагласност клијента да прихвата промену каматне стопе и других услова кредитирања обезбедити у форми посебне изјаве која је саставни део уговора, уколико се таква сагласност уговара;
- Одредбу којом се банка обавезује да, у случајевима промене пословне политике која подразумева промену уговорене каматне стопе, клијента обавести о висини промењене каматне стопе, разлозима те промене и о новом плану отплате, с позивом на одредбу уговора и конкретну одлуку надлежног органа банке, благовремено, а најкасније 15 дана пре доспећа за плаћање анuitета обрачунатог по промењеној каматној стопи;

Препорука - БАН 003/08 валутна клаузула

Текст:

Одредбе уговора које се односе на валутну клаузулу требало би да садрже следеће елементе:

- Износ кредита изражен у динарима и прерачунат у валуту или износ кредита изражен у валути и прерачунат у динаре, уколико је датум потписивања уговора о кредиту и датум пуштања у течај исти;
- Износ кредита изражен у валути уз прецизно одређење курса валуте уколико је датум потписивања уговора о кредиту и датум пуштања кредита у течај различит;
- Прецизно одређење курса валуте (куповни, средњи или продајни курс; курс НБС или банке; и на који дан) који се користи за израчунавање износа кредита у динарској противвредности;
- Износ рате/ануитета изражен у валути, односно у динарској противвредности;
- Прецизно одређење курса валуте (куповни, средњи или продајни курс; као и курс НБС или банке; и на који дан) који се користи за израчунавање износа динарске противвредности рате/ануитета на дан доспећа.

Препорука - ОСИ 001/08

животно осигурање с учешћем у добити

Текст:

Одредбе уговора о животном осигурању којима се предвиђа учешће у добити требало би да садрже следеће елементе:

- прецизно дефинисане услове под којима осигураник учествује у добити;
- назнаку да ли се исплата добити гарантује или не;
- назнаку да ли се та добит односи на добит друштва или на остварену добит код послова животног осигурања;
- критеријуме које надлежни орган друштва користи за утврђивање учешћа у оном делу добити који ће се распоређивати осигураницима;
- начин и рокове обавештавања осигураника о оствареној добити у којој имају учешће и о износу тог учешћа;
- начин и рокове исплате добити осигуранику (да ли се исплата припадајућег износа на име учешћа у добити врши заједно са исплатом основне обавезе по закљученом осигурању, на име откупа, смрти или доживљења уговореног рока, у складу с условима осигурања и др.);
- да се планирана добит, уколико се она наводи, не гарантује осигураницима.